ISSN 2307-8030 (PRINT)
ISSN 2664-3545 (ONLINE)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ. СЕРІЯ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»

SCIENTIFIC BULLETIN OF KHERSON STATE UNIVERSITY. SERIES «ECONOMIC SCIENCES»

Серія:
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
Випуск 37

Херсон
2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Шашкова Ніна Ігорівна *– доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту і адміністрування (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Заступник головного редактора:

Тюхтенко Наталія Анатоліївна *– доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту і адміністрування, проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Відповідальний секретар:

Синякова Катерина Миколаївна *– кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і адміністрування (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Члени редакційної колегії:

Гарафонова Ольга Іванівна *– доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту (Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна).*

Гаргасас Аудрюс (Gargasas Audrius) *– доктор економіки, професор (Університет Олександраса Стульгінскіса, Каунас, Литовська Республіка).*

Грачик-Кухарська Магдалена (Magdalena Graczyk-Kucharska) *– доктор філософії, доцент (Познанський університет технологій (Poznan University of Technology), Познань, Республіка Польща).*

Доброшек Юстина (Dobroszek Justyna) *– доктор філософії, доцент, (Лодзівський університет (University of Lodz), Лодзь, Республіка Польща).*

Кобець Віталій Миколайович *– доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри інформатики, програмної інженерії та економічної кібернетики. (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Козловський Віктор (Viktor Kozlovskij) *– доктор філософії, лектор (Університет прикладних наук (University of Applied Sciences), Вільнюс, Литовська Республіка).*

Кузнєцов Едуард Анатолійович *– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою менеджменту та інновацій (Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Одеса, Україна).*

Макаренко Сергій Миколайович *– кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і адміністрування (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Маркіна Ірина Анатоліївна *– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту (Полтавська державна аграрна академія, Полтава, Україна).*

Мохненко Андрій Сергійович *– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та підприємництва (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Назарова Галина Валентинівна *– доктор економічних наук, професор, професор, завідувач кафедри економіки та соціальних наук (Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, Україна).*

Осадча Тетяна Станіславівна *– доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку та підприємництва (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Рошенкевіч Марія (Rosienkiewicz Maria) *– доктор філософії, доцент, (Вроцлавський університет наук та технологій (Wrocław University of Science and Technology), Вроцлав, Республіка Польща).*

Савіна Галина Григорівна *– доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Херсонський національний технічний університет, Херсон, Україна).*

Соловйов Андрій Ігорович *– доктор економічних наук, доцент, декан факультету економіки і менеджменту (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Ушкаренко Юлія Вікторівна *– доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин (Херсонський державний університет, Херсон, Україна).*

Фітім Деарі (Fitim Deari) *– доктор філософії, доцент (Південно-Східний Європейський університет (South East European University), Тетово, Республіка Північна Македонія).*

Шебаніна Олена В'ячеславівна *– доктор економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики і математичного моделювання (Миколаївський державний аграрний університет, Миколаїв, Україна).*

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»
є фаховим виданням (категорія "Б") на підставі Наказу МОН України
№ 409 від 17.03.2020 року (додаток 1)

Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(від 27.04.2020 року протокол №10)

Науковий збірник включено до наукометричної бази даних
Index Copernicus (Республіка Польща)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації серія КВ № 23953-13793ПР,
видане Міністерством юстиції України 26.04.2019 р.

Електронна сторінка видання: ej.journal.kspu.edu
DOI: 10.32999/ksu2307-8030

© Херсонський державний університет, 2020
© Оформлення «Видавничий дім «Гельветика», 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1
СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Грибіненко О.М.
ЕКОНОМІЧНИЙ СКЛАДНИК СТРАТЕГІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИНУТИХ КРАЇН 7

СЕКЦІЯ 2
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Вінюкова М.Л.
АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР НА АГРАРНОМУ СВІТОВОМУ РИНКУ 14

Шушкова Ю.В.
ІНТЕГРАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 18

СЕКЦІЯ 3
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Білявська Ю.В., Мінаков О.В.
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ 24

Варава Л.М., Бученкова О.В.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ В РОЗРІЗІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЕКСПОРТНОЇ ПРОДУКЦІЇ 29

Жарська І.О.
ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ЗВО З АБІТУРІЄНТАМИ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ 34

Корольов Д.С.
АДАПТАЦІЯ МОДЕЛІ «20 ГРАНЕЙ» ДО ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ТОП-МЕНЕДЖМЕНТУ 40

Хіміч О.В.
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 45

СЕКЦІЯ 4
ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Дибач І.Л.
ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБХІДНОЇ КІЛЬКОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 50

Писаревська Г.І.
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК НАПРЯМ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ 56

СЕКЦІЯ 5
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Артем'єва О.О., Бестюк А.М.
ВПЛИВ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ НА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 62

Любкіна О.В., Боровська Я.Ю.
ФІНАНСОВІ КОРПОРАЦІЇ НА ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ 68

Мещеряков А.А.
ВПЛИВ РИЗИКУ НЕДОСКОНАЛОГО УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ БАНКУ НА ПОКАЗНИКИ ЛІКВІДНОСТІ 76

Пріхно І.М., Частоколенко І.П., Марченко А.П.
НАСЛІДКИ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 80

Sydorenko Viktor
THEORETICAL AND ORGANIZATIONAL FUNDAMENTALS OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE INVESTMENT POLICY OF THE BANK.....86

Хома І.Б., Матвійчук В.С.
ВАЖЛИВІСТЬ ПОКАЗНИКІВ ОБОРОТНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....90

СЕКЦІЯ 6
МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Tupko Natalia, Vasil'eva Nataliia, Vasil'ev Alexander
PREDICTION OF DATA IN THE INSURANCE INDUSTRY BASED ON NEURAL NETWORK METHODS.....95

Шевченко О.К., Жуков А.В.
МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕРЕВЕЗЕННЯ МАТЕРІАЛІВ.....100

CONTENTS

SECTION 1
WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Hrybinenko Olha
THE ECONOMIC COMPONENT OF THE NATIONAL
SECURITY STRATEGIES OF THE EVELOPED COUNTRIES.....7

SECTION 2
ECONOMY AND OPERATION OF NATIONAL ECONOMY

Vinyukova Maryna
ANALYSIS OF COMPETITIVENESS OF GRAIN CROPS
IN THE AGRARIAN WORLD MARKET.....14

Shushkova Yuliia
INTEGRAL ASSESSMENT OF INNOVATION
AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY.....18

SECTION 3
ECONOMY AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Biliavska Yuliia, Minakov Oleksandr
FORMATION OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE.....24

Varava Larysa, Buchenkova Olesia
THEORETICAL PRINCIPLES OF COMPETITIVENESS
AS AN ECONOMIC CATEGORY IN TERMS OF ENTERPRISE AND EXPORT PRODUCTS.....29

Zharska Iryna
PRINCIPLES OF ORGANIZATION OF MARKETING COMMUNICATIONS
OF UNIVERSITY WITH THE ENTITIES ON THE INTERNET NETWORK.....34

Korolov Denis
ADAPTATION OF THE MODEL «20 EDGES»
TO THE ASSESSMENT THE TOP MANAGEMENT COMPETENCIES 40

Khimic Alexandr
ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY THREAT IDENTIFICATION:
A THEORETICAL ASPECT.....45

SECTION 4
DEMOGRAPHY, LABOR ECONOMY, SOCIAL ECONOMY AND POLITICS

Dybach Inna
DETERMINATION OF THE NECESSARY NUMBER
OF SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL STAFF OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....50

Pysarevska Hanna
DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF SKILLED SAFETY
ON ENTERPRISE AS DIRECTION OF MANAGEMENT STRATEGY 56

SECTION 5
MONEY, FINANCES AND CREDIT

Artemieva Oksana, Bestiuk Anastasia
THE INFLUENCE OF THE CREDIT RISKS ON THE BANKING SYSTEM
OF UKRAINE IN CONDITIONS OF TRANSFORMATION PROCESSES.....62

Liubkina Olena, Borovska Yana
FINANCIAL CORPORATIONS ON THE INVESTMENT MARKET OF UKRAINE.....68

Meshcheryakov Andrey
INFLUENCE OF RISK OF INEFFECTIVE ASSET
AND LIABILITY MANAGEMENT ON LIQUIDITY INDICATORS.....76

Prikhno Iryna, Chastokolenko Igor, Marchenko Artem
CONSEQUENCES OF REFORMING THE BUDGET SYSTEM OF UKRAINE.....80

Sydorenko Viktor
THEORETICAL AND ORGANIZATIONAL FUNDAMENTALS OF FORMATION
AND IMPLEMENTATION OF THE INVESTMENT POLICY OF THE BANK.....86

Khoma Iryna, Matviichuk Valentyna
THE IMPORTANCE OF TURNOVER INDICATORS
IN THE SYSTEM OF ENTERPRISE BUSINESS ACTIVITY **90**

SECTION 6
MATHEMATICAL METHODS, MODELS AND INFORMATION TECHNOLOGIES IN ECONOMY

Tupko Natalia, Vasil'eva Nataliia, Vasil'ev Alexander
PREDICTION OF DATA IN THE INSURANCE INDUSTRY BASED
ON NEURAL NETWORK METHODS..... **95**

Shevchenko Oleksandra, Zhukov Andrii
THE MATHEMATICAL MODEL OF PROCESS MANAGEMENT
OF MATERIALS TRANSPORTATION..... **100**

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2020-37-14

УДК 336.14.021.8(477)

Пріхно І.М.
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів
Черкаського державного технологічного університету
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2922-5548
E-mail: i.prikhno@chdtu.edu.ua

Частоколенко І.П.
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики та інформаційних технологій
Інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
E-mail: igor.chst@gmail.com

Марченко А.П.
викладач кафедри вищої математики та інформаційних технологій
Інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
E-mail: march@gmail.com

НАСЛІДКИ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Здійснено періодизацію етапів реформування бюджетної системи України, у результаті чого виявлено основні позитивні й негативні зрушення у становленні сучасної бюджетної системи. Досліджено основні напрями сучасної реформи державних фінансів, зокрема реформи фінансової децентралізації. За допомогою економічних показників, що характеризують рівень розвитку бюджетної системи, виконано аналіз проведення реформи державних фінансів в Україні. Виявлено, що доходи місцевих бюджетів формуються переважно за рахунок податкових надходжень і міжбюджетних трансфертів. Сформовано основні наслідки проведення реформи державних фінансів в Україні, у т. ч.: зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів; активізація роботи з упровадження середньострокового бюджетного планування; підвищення публічності бюджетного процесу. Обґрунтовано напрями подальшого реформування бюджетної системи України.

Ключові слова: бюджетна система, реформа, місцевий бюджет, доходи бюджету, міжбюджетні трансферти, децентралізація.

Прихно И.Н., Частоколенко И.П., Марченко А.П. ПОСЛЕДСТВИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ БЮДЖЕТНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Осуществлена периодизация этапов реформирования бюджетной системы Украины, в результате чего выявлены основные положительные и отрицательные сдвиги в становлении современной бюджетной системы. Исследованы основные направления современной реформы государственных финансов, в частности реформы финансовой децентрализации. С помощью экономических показателей, характеризующих уровень развития бюджетной системы, выполнен анализ проведения реформы государственных финансов в Украине. Выявлено, что доходы местных бюджетов формируются в основном за счет налоговых поступлений и межбюджетных трансфертов. Сформированы основные последствия проведения реформы государственных финансов в Украине, в т. ч.: укрепление финансовой базы местных бюджетов; активизация работы по внедрению среднесрочного бюджетного планирования; повышение публичности бюджетного процесса. Обоснованы направления дальнейшего реформирования бюджетной системы Украины.

Ключевые слова: бюджетная система, реформа, местный бюджет, доходы бюджета, межбюджетные трансферты, децентрализация.

Prikhno Iryna, Chastokolenko Igor, Marchenko Artem. CONSEQUENCES OF REFORMING THE BUDGET SYSTEM OF UKRAINE

The budget process in Ukraine during the years of independence is in a state of reformation due to the need to improve the quality of life of a large part of the country's population, raise social standards, provide the preconditions for economic growth. Thus, the process of finding optimal budgetary mechanisms that will ensure the financial sustainability, efficiency and effectiveness of budgets of all levels in Ukraine continues and is relevant in the current economic, social and political conditions of society. During the research, the stages of reforming the budget system of Ukraine were periodised in the article: stage 1 – the beginning of the formation of the budget system of Ukraine; Stage 2 – laying the foundations of Ukraine's own budget system; Stage 3 – development of Ukraine's own budget system; Stage 4 – elimination of deficiencies in the budget system of Ukraine; Stage 5 – the newest reform of the budgetary system of Ukraine based on the European integration course. The main directions of the modern reform of the public finances are outlined, in particular the reforms of financial decentralization: change of approaches to management of budgetary funds; development of the program-target method in the budget process; improving fiscal risk management; verification of government payments; development of state internal financial control; accounting and auditing reform; improving intergovernmental budgetary relations; increasing budget transparency; monetization of subsidies. The analysis of public finance reform in Ukraine was carried out with the help of economic indicators characterizing the level of development of the budgetary system. It is revealed that local budget revenues are mainly generated by tax revenues and intergovernmental budget transfers. The main consequences of the reform of public finances in Ukraine including: strengthening of the financial base of local budgets; intensification of work on the implementation of medium-term budgetary planning; raising the publicity of the budget process. The directions of further reform of the budgetary system of Ukraine are substantiated, in particular: to continue work on increasing the level of interest of local authorities in increasing their own revenues; strengthen work towards strengthening the financial autonomy of local budgets.

Keywords: budget system, reform, local budget, budget revenues, intergovernmental transfers, decentralization.

Постановка проблеми. Бюджет є вагомим джерелом фінансових ресурсів для соціально-економічного розвитку держави. З іншого боку, формування і виконання бюджетів усіх рівнів безпосередньо залежать від економічних і соціальних умов у країні. Тобто роль бюджету в державі має двоїстий характер: по-перше, бюджет є джерелом фінансування потреб економічного і соціального розвитку суспільства; по-друге, обсяг бюджетних ресурсів формується виходячи з основних показників соціально-економічного розвитку держави у цілому та її територій (сіл, селищ, міст, районів, областей).

Бюджетний процес в Україні протягом років незалежності знаходиться у стані реформування: змінюються правила, норми і нормативи щодо механізму функціонування бюджетної системи в Україні. Це зумовлено необхідністю поліпшувати якість життя значної частини населення країни, підвищувати соціальні стандарти, забезпечувати передумови для економічного зростання.

Таким чином, процес пошуку оптимальних бюджетних механізмів, які забезпечуватимуть фінансову стійкість, ефективність та результативність бюджетів усіх рівнів в Україні, триває й є актуальним у нинішніх економічних, соціальних і політичних умовах функціонування суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження процесу бюджетного реформування в Україні досить широко висвітлено у наукових працях вітчизняних учених-економістів. Так, загальні питання проведення бюджетних реформ окреслено у працях С. Алмазова, В. Бутенка [7], В. Малишко [1], О. Молдована [2], А. Марковського [3], Я. Квач, І Самойлової; проблеми реформування місцевих бюджетів досліджено у працях С. Білої, А. Буряченка, В. Дем'янишина, О. Квасній [4], О. Кириленко, І. Луніної, В. Опаріна, Ю. Раделицького [4], І. Чугунова; наслідки бюджетної децентралізації відображено у працях О. Бориславської, О. Власюк, І. Заверухи, Е. Захарченко, В. Кубійди, М. Трещової, І. Форкун, П. Футорного.

Значна кількість напрацювань, пов'язаних із реформуванням бюджетної системи, свідчить про розуміння важливості і доцільності проведення бюджетної реформи в Україні. Але, зважаючи на неспроможність бюджетів усіх рівнів забезпечувати належний обсяг фінансування для сучасного соціально-економічного розвитку держави та її регіонів, слід виконати критичний аналіз проведених бюджетних реформ в Україні, виявити позитивні і негативні наслідки цих реформ та розробити кроки для вдосконалення процесу бюджетування в Україні.

Мета статті. Для вирішення обґрунтованої вище проблеми необхідно виконати такі завдання: 1) здійснити періодизацію етапів реформування бюджетної системи України; 2) дослідити основні напрями сучасної реформи державних фінансів в Україні; 3) виявити основні наслідки проведення реформи державних фінансів та обґрунтувати напрями подальшого реформування бюджетної системи України.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Ураховуючи постійні зміни, які відбуваються в результаті розвитку економічних, політичних та суспільних процесів, та зважаючи на посилення економічних і політичних інтеграційних процесів, бюджетна система будь-якої країни, як і будь-яка економічна категорія, потребує вдосконалення, поліпшення й адаптації до нинішніх реалій функціонування країн у світі, що можливо досягти шляхом проведення дієвих та економічно обґрунтованих реформ.

Протягом років незалежності бюджетна система України перебувала у стані постійного реформування, починаючи від становлення власної бюджетної системи нашої країни і продовжуючи подальшим її вдосконаленням з урахуванням реалій відповідного часу. Для розуміння тих процесів і явищ, які відбувалися у бюджетній системі України, здійснено періодизацію бюджетних реформ в Україні (табл. 1) [1; 4, с. 149].

На першому етапі реформування бюджетної системи України (1990–1994 рр.) зроблено перші кроки на шляху до становлення власної бюджетної системи. У грудні 1990 р. було прийнято Закон Української РСР «Про бюджетну систему Української РСР», у результаті чого відбулося відокремлення бюджетної системи Української РСР від бюджетної системи СРСР шляхом створення республіканського та місцевого бюджетів.

Також було визначено види місцевих бюджетів, які відповідали адміністративно-територіальному устрою країни: обласні, районні, міські, селищні й сільські бюджети. У грудні 1991 р. вперше прийнято Закон України «Про Державний бюджет України на 1992 рік», яким було вилучено з нормативно-правової бази поняття «республіканський бюджет» і введено поняття «державний бюджет України».

Таблиця 1

Періодизація бюджетних реформ в Україні

Назва етапу, період	Основні характеристики етапу
I. Початок становлення бюджетної системи України (1991–1994 рр.)	1) відокремлення бюджетної системи України від бюджетної системи СРСР; 2) розмежування бюджетів згідно з адміністративно-територіальним устроєм країни; 3) уведення поняття «державний бюджет України»
II. Закладення основ власної бюджетної системи України (1995–2000 рр.)	1) прийняття Закону України «Про бюджетну систему України»; 2) визначення понять «бюджет» та «зведений бюджет України»; 3) розмежування податків між рівнями бюджетної системи; 4) прийняття Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування»; 5) побудова системи державного управління та місцевого самоврядування
III. Розбудова власної бюджетної системи України (2001–2009 рр.)	1) прийняття Бюджетного кодексу України (2001 р.); 2) затвердження бюджетного процесу; 3) розмежування доходів і видатків бюджетів усіх рівнів; 4) розбудова системи міжбюджетних трансфертів
IV. Усунення недоліків у бюджетній системі України (2010–2014 рр.)	1) прийняття нової редакції Бюджетного кодексу України (2010 р.); 2) впровадження програмно-цільового методу планування та середньострокового прогнозування; 3) спроба реформування системи місцевого самоврядування; 4) удосконалення системи контролю над бюджетним процесом
V. Новітня реформа бюджетної системи України 2015 – дотепер)	1) курс на євроінтеграцію; 2) реформа фінансової децентралізації; 3) адміністративно-територіальна реформа; 4) прийняття бюджетної резолюції

Джерело: складено авторами на основі [1; 4, с. 149]

На другому етапі реформування бюджетної системи України (1995–2000 рр.) відбувалося закладення основ власної бюджетної системи України шляхом побудови системи державного управління та місцевого самоврядування. У червні 1995 р. внесені зміни до Закону УРСР «Про бюджетну систему Української РСР», у результаті чого з'явився Закон України «Про бюджетну систему України». У цьому Законі чітко прописано визначення понять «бюджет» і «Зведений бюджет України», здійснено розмежування загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів між рівнями бюджетної системи.

У червні 1996 р. прийнято Конституцію України, в якій прописано, що «бюджетна системи України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами» (ст. 95), а також закріплено право територіальних громад самостійно затверджувати місцеві бюджети та контролювати їх виконання (ст. 143).

У травні 1997 р. прийнято Закон України «Про місцеве самоврядування», яким визначено «систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування».

Таким чином, другий етап реформування бюджетної системи України можна охарактеризувати як удосконалення системи управління державними фінансами, що дістало подальшого розвитку в процесі розбудови власної бюджетної системи України.

До значимих подій третього етапу реформування бюджетної системи України (2001–2009 рр.) слід віднести прийняття Бюджетного кодексу України у червні 2001 р., у якому: чітко прописано стадії бюджетного процесу із зазначенням строків їх реалізації та повноважень учасників; визначено права й обов'язки органів державної влади та органів місцевого самоврядування; запроваджено паралельне планування бюджетів усіх рівнів, закріплено джерела надходжень до державного і місцевих бюджетів та розмежовано видатки бюджетів усіх рівнів; регламентовано міжбюджетні відносини і прописано систему міжбюджетних трансфертів.

Слід відзначити, що прийняття Бюджетного кодексу України у 2001 р. сприяло створенню відносно дієвої бюджетної системи, яка була актуальною на той час і забезпечила зміцнення фінансової бази держави, підвищення рівня фінансування соціальних видатків, зменшення боргового тиску на бюджет та бюджетного дефіциту. Але з часом прийняті правила і нормативи вже не відповідали потребам того часу і потребували адаптації до нових економічних та політичних умов розвитку.

Реформування бюджетної системи на четвертому етапі (2010–2014 рр.) спричинено необхідністю усунення недоліків у бюджетній системі України, які проявилися у процесі розвитку в попередніх роках. Акцент реформування було зроблено на створення системи управління державними фінансами, яка б забезпечила сталий економічний розвиток та гарантувала належний рівень соціального захисту населення. Реформа розпочалася з прийняття нової редакції Бюджетного кодексу України у липні 2010 р., у якому: конкретизовано склад загального та спеціального фондів державного бюджету; впроваджено програмно-цільовий метод планування бюджетів усіх рівнів; запроваджено середньострокове бюджетне прогнозування (у ст. 21 Бюджетного кодексу України закріплено обов'язковість прийняття прогнозу державного бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, у результаті чого головні розпорядники бюджетних коштів почали готувати свої запити на плановий та два наступні періоди, але реальної ваги у бюджетному процесі прогноз так і не набрав); зобов'язано уряд оприлюднювати значно більший обсяг інформації щодо бюджетного процесу та основних бюджетних показників; посилено вплив Президента на бюджетний процес шляхом узгодження з ним законопроєкту про державний бюджет на різних стадіях його розгляду, прийняття й виконання; удосконалено систему контролю над бюджетним процесом; запроваджено зміни до механізму розподілу податкових надходжень до бюджетів різних рівнів (розширено податкові надходження місцевих бюджетів); розмежовано перелік видів міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами [2, с. 174–188; 7].

Таким чином, четвертий етап реформування бюджетної системи України характеризується посиленим реформуванням системи місцевого самоврядування та місцевих бюджетів. Місцеві бюджети стали дотаційними, у результаті чого, незважаючи на розширення переліку доходів місцевих бюджетів, відбулося звуження власної доходної бази місцевих бюджетів та значно посилилася їхня залежність від міжбюджетних трансфертів, що призвело до втрати зацікавленості місцевих органів влади у збільшенні доходної частини відповідних місцевих бюджетів. Зауважимо, що спроба реформування місцевого самоврядування та місцевих бюджетів в Україні у 2010–2014 рр. виявилася не повною мірою реалізованою, але все ж таки було закладено підґрунтя для можливості здійснення подальших реформ.

На п'ятому етапі реформування бюджетної системи взято курс на євроінтеграцію, що послужило визначальним чинником під час прийняття рішення про проведення реформи державних фінансів, зокрема адміністративно-територіальної реформи та реформи фінансової децентралізації.

Основними напрямами реформи державних фінансів є:

1) зміна підходів до управління бюджетними коштами – очікується, що бюджет країни повинен формуватися з урахуванням доходів та реальних можливостей, а не від видатків та побажань;

2) розвиток програмно-цільового методу в бюджетному процесі – передбачається, що в основі планування видатків бюджету першочерговим є орієнтація на досягнення очікуваних результатів, а не на обсягах коштів, які необхідні державі на виконання своїх функцій;

3) поліпшення управління фіскальними ризиками – передбачається запровадження в Україні комплексної системи управління фіскальними ризиками для мінімізації їхнього впливу на показники держбюджету;

4) верифікація державних виплат – державну соціальну допомогу мають отримувати лише ті, хто дійсно цього потребує;

5) розвиток державного внутрішнього фінансового контролю – з метою усвідомлення керівниками різних рівнів відповідальності за забезпечення ефективного управління державними фінансами передбачається підвищення рівня управлінської підзвітності й ефективності внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в органах влади;

6) удосконалення міжбюджетних відносин – для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних та делегованих повноважень, надання

фіскальних інструментів для нарощування власних ресурсів і зменшення їхньої залежності від центральної влади у фінансовій сфері передбачено здійснювати процес децентралізації влади в аспекті створення належних матеріальних та фінансових умов;

7) підвищення прозорості бюджету – для забезпечення повної прозорості державних фінансів та можливості кожного громадянина України контролювати публічні кошти передбачено створення ІТ-платформи [8].

Ефективність проведення реформи державних фінансів (у т. ч. й реформи фінансової децентралізації) можливо оцінити за допомогою економічних показників, що характеризують рівень розвитку бюджетної системи.

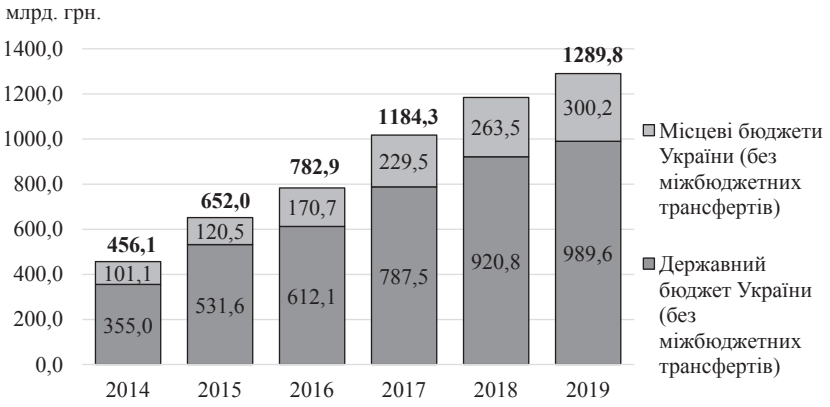

Рис. 1. Склад доходів Зведеного бюджету України в розрізі бюджетів України у 2014–2019 рр.

Джерело: побудовано і розраховано авторами на основі [5; 6]

Одним з економічних показників, який свідчить про важливість розвитку місцевих бюджетів, є частка доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті Україні, що відображено на рис. 1.

Як свідчать дані, відображені на рис. 1, частка доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України становить у середньому близько 20%. Так, у 2014 р. питома вага доходів місцевих бюджетів становила 22,2% (або 101,1 млрд грн), а в 2019 р. зросла до 23,3% (300,2 млрд грн). Тобто питома вага доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України практично не змінилася, хоча в абсолютному вираженні приріст доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) становив на 199,1 млрд грн (або 196,9%). Своєю чергою, доходи державного бюджету України (без міжбюджетних трансфертів) збільшилися з 355,0 млрд грн у 2014 р. до 989,6 млрд грн у 2019 р., тобто на 634,6 млрд грн (на 178,8%).

Таким чином, можна констатувати, що ключовою проблемою сьогодення залишається проблема формування доходів місцевих бюджетів, оскільки за рахунок надходжень у місцевий бюджет здійснюється фінансування основних потреб відповідної місцевої громади. У табл. 2 відображено, що протягом 2014–2019 рр. більша половина дохідної частини місцевих бюджетів формувалася за рахунок міжбюджетних трансфертів.

Так, у 2014 р. частка міжбюджетних трансфертів становила 56,4% загальних доходів місцевих бюджетів (або 130,6 млрд грн), тоді як власні і закріплені доходи – лише 43,6% (101,1 млрд грн). У подальшому в результаті процесу реформування бюджетної системи в частині фінансової децентралізації частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів мала тенденцію до зменшення за одночасного зростання як обсягу міжбюджетних трансфертів, так і обсягу власних та закріплених доходів. Питома вага міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів у 2019 р. становила 46,4%, що на 10 відсоткових пунктів менше, ніж на початку реформи (у 2014 р.). У цілому обсяг міжбюджетних трансфертів протягом 2014–2019 рр. збільшився на 129,7 млрд грн (або на 99,3%). Частка власних та закріплених доходів місцевих бюджетів у 2019 р. становила 53,6% (300,2 млрд грн), що свідчить про підвищення ролі місцевих бюджетів у наповненні дохідної частини відповідних бюджетів за рахунок власних та закріплених фінансових ресурсів.

Як випливає з виконаного дослідження (рис. 2), у структурі власних та закріплених доходів місцевих бюджетів переважають податкові надходження.

При цьому протягом 2014–2019 рр. закономірною є тенденція до зростання як обсягу податкових надходжень до місцевих бюджетів, так і їхньої частки у загальних доходах місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів): податкові надходження до місцевих бюджетів збільшилися з 87,33 млрд грн у 2014 р. до 270,55 млрд грн у 2019 р., тобто на 183,22 млрд грн. (на 209,8%), а по структурі збільшення питомої ваги податкових надходжень становило 3,7 відсоткових пункти: з 86,4% до 90,1% відповідно.

Таким чином, податкові надходження є основним видом доходів місцевих бюджетів в Україні й відіграють надзвичайну роль у мобілізації бюджетних ресурсів для забезпечення належного рівня розвитку економіки та соціальної сфери певного регіону.

Податкові надходження місцевих бюджетів формуються переважно за рахунок податку та збору на доходи фізичних осіб, обсяг якого протягом 2014–2019 рр. збільшився на 164,5%: з 62,56 млрд грн до 165,5 млрд грн (рис. 3).

Податок та збір на доходи фізичних осіб має досить суттєве фіскальне значення для наповнення місце-

Таблиця 2

Склад доходів місцевих бюджетів України (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) у 2014–2019 рр.

Роки	Доходи місцевих бюджетів, млрд грн	Власні та закріплені доходи		Міжбюджетні трансферти	
		млрд грн	питома вага, %	млрд грн	питома вага, %
2014	231,7	101,1	43,6	130,6	56,4
2015	294,5	120,5	40,9	174,0	59,1
2016	366,1	170,7	46,6	195,4	53,4
2017	502,1	229,5	45,7	272,6	54,3
2018	562,4	263,5	46,9	298,9	53,1
2019	560,5	300,2	53,6	260,3	46,4

Джерело: побудовано і розраховано авторами на основі [5; 6]

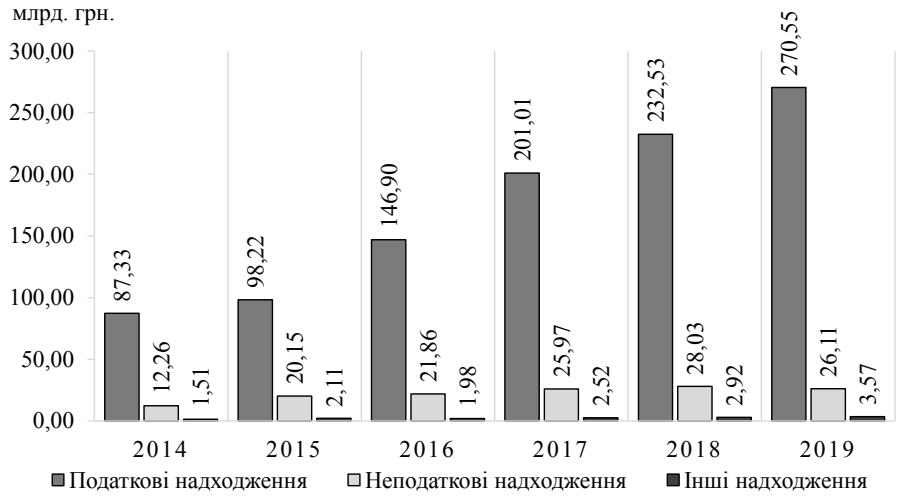

Рис. 2. Структура власних та закріплених доходів місцевих бюджетів України в 2014–2019 рр.

Джерело: побудовано і розраховано авторами на основі [5; 6]

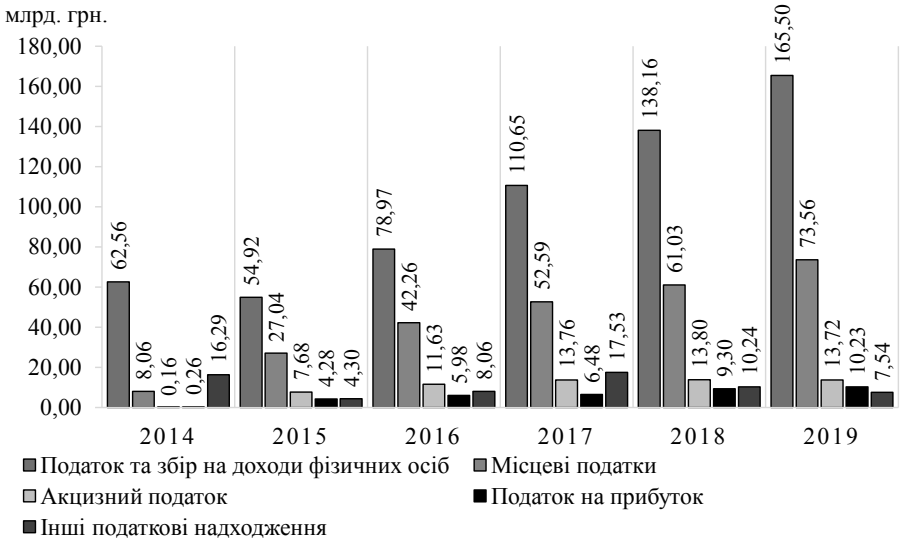

Рис. 3. Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України в 2014–2019 рр.

Джерело: побудовано і розраховано авторами на основі [5; 6]

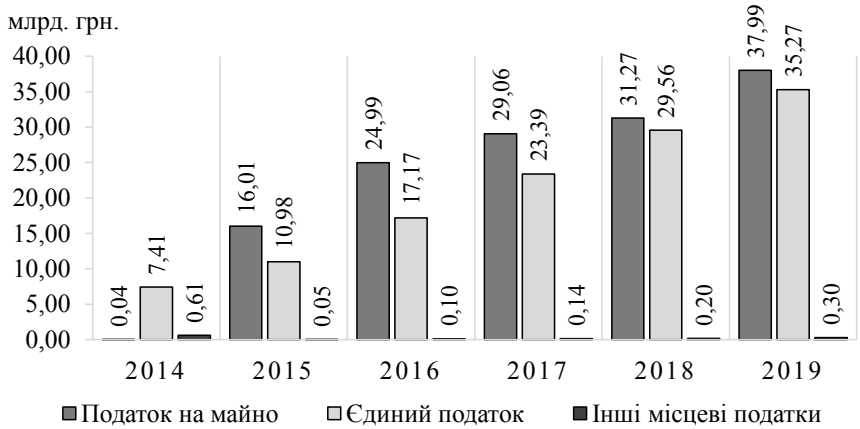

Рис. 4. Структура місцевих податків у доходах місцевих бюджетів України в 2014–2019 рр.

Джерело: побудовано і розраховано авторами на основі [5; 6]

вих бюджетів, про що свідчить частка цього податку в податкових надходженнях, хоча й має тенденцію до зниження: із 71,6% у 2014 р. до 61,2%, тобто на 10,4 відсоткових пункти, що пов'язано з посиленням ролі місцевих податків у доходах місцевих бюджетів, зокрема у зв'язку з уведенням з 2015 р. податку на майно (складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку, плати за землю). Зауважимо, що до 2014 р. включно до місцевих бюджетів зараховувався лише податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Дослідження, виконане на рис. 4, свідчить, що основними місцевими податками є податок на майно (59,2% у 2015 р.; 51,6% у 2019 р.) та єдиний податок (40,6% у 2015 р.; 47,9% у 2019 р.). Зауважимо, що податок на майно збільшився з 16,01 млрд грн у 2015 р. до 37,99 млрд грн у 2019 р., тобто в 2,4 рази, а єдиний податок зріс із 10,98 млрд грн до 35,27 млрд грн відповідно, тобто в 3,2 рази.

Зауважимо, що основною статтею неподаткових надходжень є власні надходження бюджетних установ, питома вага яких у 2014 р. становила 78,2%, а в 2019 р. зменшилася до 66,9%, тобто на 11,3 відсоткових пункти. В абсолютному вираженні власні надходження бюджетних установ зросли з 9,59 млрд грн у 2014 р. до 17,48 млрд грн у 2019 р., тобто в 1,8 рази.

Таким чином, дослідивши реформу державних фінансів (у т. ч. й реформу бюджетної децентралізації), можна зробити висновок, що в Україні відбулися певні позитивні зрушення, до яких слід віднести:

1) зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів: змінено пропорції розподілу основних податків і зборів між бюджетами в напрямі збільшення обсягу зарахувань до місцевих бюджетів та розширено бази оподаткування;

2) активізацію роботи з упровадження середньострокового бюджетного планування: відновлено обов'язкове подання Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України бюджетної резолюції, в якій подаються прогнозні показники строком на три наступні роки;

3) підвищення публічності бюджетного процесу: з метою забезпечення повної прозорості державних фінансів ведеться робота над упровадженням «Є-Data» – IT-платформи, зокрема введено в експлуатацію модуль Open Budget, де відображаються бюджетні показники всіх рівнів, започатковано роботу єдиного вебпорталу використання публічних коштів spending.gov.ua, де кожний громадянин може ознайомитися з усіма державними платежами [8].

Отже, наслідки реформування бюджетної системи мають позитивний вплив на функціонування державних і місцевих фінансів та соціально-економічний розвиток територій. Але, як і будь-який процес, реалізація намічених напрямів бюджетної політики має певні недоліки і потребує подальшого вдосконалення, узгодження й адаптації, зокрема:

1) темпи приросту власних доходів місцевих бюджетів з урахуванням наданої можливості додатково наповнювати бюджети залишаються недостатніми для виконання повноважень органами місцевого самоврядування, що вимагає продовження роботи над підвищенням рівня зацікавленості місцевих органів влади у збільшенні власних доходів;

2) обсяг міжбюджетних трансфертів залишається значним, що свідчить про певну залежність від державного бюджету і необхідність посилювати роботу в напрямі зміцнення фінансової автономії місцевих бюджетів.

Висновки. Основним призначенням ефективно побудованої і збалансованої бюджетної системи є забезпечення перерозподілу фінансових ресурсів так, щоб максимально сприяти економічному розвитку держави та належному рівню добробуту її населення.

Виконана періодизація етапів реформування дала змогу розібратися в основних тенденціях становлення і розвитку вітчизняної бюджетної системи, виявити позитивні й негативні наслідки в бюджетному процесі в Україні. Доцільно відзначити, що реформа бюджетної децентралізації дала змогу підвищити рівень фінансової самостійності місцевих бюджетів України, зокрема бюджетів територіальних громад та їх об'єднань, що є надзвичайно актуальним у контексті обраного євроінтеграційного курсу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Малишко В.В. Реформування бюджетної системи України. *Економічний вісник університету.* 2013. Вип. 20/1. С. 158–162.
2. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монографія. Київ : НІСД, 2011. 380 с.
3. Марковський А.І. Бюджетний кодекс в контексті бюджетної реформи. *Бібліотека економіста*. URL: https://library.if.ua/articles/article-27/ (дата звернення: 25.02.2020).
4. Раделицький Ю.О., Квасній О.Р. Місцеві бюджети в умовах децентралізації: теоретичні аспекти. *Фінансова політика.* 2018. Вип. 5(133). С. 147–153.
5. Бюджет України – 2018 : статистичний збірник / Відділ статистики державних фінансів Департаменту державного бюджету Міністерства фінансів України. Київ, 2019. 310 с.
6. Звітність. *Державна казначейська служба України*. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu (дата звернення: 25.02.2020).
7. Бутенко В.В. Роль бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки України. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2017. № 1(62). С. 170–179.
8. Реформа державних фінансів. *Урядовий портал*. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnih-finansiv (дата звернення: 25.02.2020).

REFERENCES:

1. Malyshko V.V. (2013). Reformuvannia biudzhetnoi systemy Ukrainy [Reforming the budget system of Ukraine]. *University Economic Bulletin: Collection of Scientific Papers of Scientists and Graduate*, no. 20/1, pp. 158–162. [in Ukrainian]
2. Moldovan O.O. (2011). *Derzhavni finansy Ukrainy: dosvid ta perspektyvy reform: monohrafiia* [Public finances of Ukraine: experience and prospects of reforms: monograph]. Kyiv: NISD. [in Ukrainian]
3. Markovskyi A.I. Biudzhetnyi kodeks v konteksti biudzhetnoi reformy. *Biblioteka ekonomista* [Budget Code in the context of budget reform]. Economist's Library. Available at: https://library.if.ua/articles/article-27/ (accessed 25 February 2020).
4. Radelytskyi Yu.O., Kvasnii O.R. (2018). Mistsevi biudzhety v umovakh detsentralizatsii: teoretychni aspekty [Local budgets in a context of decentralization: theoretical aspects]. *Financial Policy,* no. 5/133, pp. 147–153. [in Ukrainian]
5. Department of Public Finance Statistics of the State Budget Department of the Ministry of Finance of Ukraine (2019). *Biudzhet Ukrainy – 2018: statystychnyi zbirnyk* [Budget of Ukraine – 2018: statistical compilation]. Kyiv. [in Ukrainian]
6. State Treasury Service of Ukraine. *Zvitnist* [Reporting]. Available at: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu (accessed 25 February 2020).
7. Butenko V.V. (2017). Rol biudzhetnoi polityky v systemi zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy [The role of budgetary policy in the system of financial security of Ukraine]. *Bulletin of socio-economic research,* no. 1(62), pp. 170–179. [in Ukrainian]
8. Government portal. *Reforma derzhavnykh finansiv* [Public finance reform]. Available at: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnih-finansiv (accessed 25 February 2020).

Стаття надійшла до редакції 02.04.2020.
The article was received 02 April 2020.

Наукове видання

НАУКОВИЙ ВІСНИК ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ. СЕРІЯ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»

SCIENTIFIC BULLETIN OF KHERSON STATE UNIVERSITY. SERIES «ECONOMIC SCIENCES»

Збірник наукових праць

Випуск 37

Коректура • *В.О. Бабич*

Комп'ютерна верстка • *В.О. Удовиченко*

Формат 60x84/8. Гарнітура SchoolBook.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 12,32.
Підписано до друку 30.04.2020.
Замов. № 0320/99. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.